

М.А. ЛИСАК*(Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м. Київ, Україна)*

Аналіз стану забезпечення продовольчої безпеки України

З метою підтримання звичайної життєвої діяльності людини держава повинна гарантувати своїм громадянам безперешкодний економічний доступ до продуктів харчування. На глобальному рівні для оцінки рівня забезпечення продовольчої безпеки використовують систему із семи основних показників. Схожий підхід до оцінки рівня забезпечення продовольчої безпеки використовується й в Україні.

В статті досліджено динаміку рівня фактичного споживання основних продуктів харчування населенням України в порівнянні з раціональними нормами, що рекомендовані Міністерством охорони здоров'я України. Проаналізовано залежність між доходом і купівельною спроможністю пересічного громадянина України. Розраховано індикатор самозабезпечення, який характеризує можливість країни задовольняти внутрішні потреби в окремих сільськогосподарських продуктах. Визначені заходи, які слід здійснити для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки. Як вважає автор, без належної організації системи управління розвитком агропромислового комплексу та споживчого ринку неможливо досягти позитивних результатів забезпечення продовольчої безпеки України.

Ключові слова: продовольча безпека, раціональна норма споживання, фактичне споживання, доходи населення, витрати на харчування, самозабезпеченість продовольством.

М.А. ЛЫСАК*(Национальный научный центр "Институт аграрной экономики", г. Киев, Украина)*

Анализ состояния обеспечения продовольственной безопасности Украины

С целью поддержания обычной жизненной деятельности человека государство должно гарантировать своим гражданам беспрепятственный экономический доступ к продуктам питания. На глобальном уровне для оценки уровня обеспечения продовольственной безопасности используют систему из семи основных показателей. Похожий подход к оценке уровня обеспечения продовольственной безопасности используется и в Украине.

В статье исследована динамика уровня фактического потребления основных продуктов питания населением Украины по сравнению с рациональными нормами, которые рекомендованы Министерством здравоохранения Украины. Проанализирована зависимость между доходом и покупательной способностью рядового гражданина Украины. Рассчитано индикатор самообеспечения, который характеризует возможность страны удовлетворять внутренние потребности в отдельных сельскохозяйственных продуктах. Определены меры, которые следует предпринять для обеспечения надлежащего уровня продовольственной безопасности. Как считает автор, без должной организации системы управления развитием агропромышленного комплекса и потребительского рынка невозможно добиться положительных результатов обеспечения продовольственной безопасности Украины.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, рациональная норма потребления, фактическое потребление, доходы населения, расходы на питание, самообеспеченность продовольствием.

M.A. LYSAK*('Institute of Agrarian Economics' National Scientific Centre, Kyiv, Ukraine)*

Analysis of Guarantying Food Security of Ukraine

Aiming at maintaining normal vital functions of a human being, the state must guarantee its citizens free economic access to foodstuffs. Globally, for food safety level assessment they use the system of seven key factors. The similar approach to assessment of food safety is also used in Ukraine.

In the article the dynamics of actual foodstuffs consumption by the population of Ukraine compared to the rational rates recommended by the Ministry of Public Health of Ukraine. The relation between income and buying

power of ordinary citizen of Ukraine has been analyzed. The self-provision index has been calculated which indicates the ability of the state to meet the internal needs in particular products of agriculture. The measures to be taken for ensuring the appropriate level of food safety have been determined. According to the author, without proper organization of management system for agro-industrial complex and consumer market development it is impossible to reach positive results in food safety provision in Ukraine.

Keywords: *food security, efficient consumption rate, actual consumption, personal incomes, food expenses, food self-provision.*

Постановка проблеми. Питання продовольчої безпеки пов'язане із забезпеченням населення країни основними продуктами харчування у достатній кількості та належній якості, створенням державних резервів та запасів продовольства і сільськогосподарської продукції тривалих строків зберігання, а також з визначенням строку їх безпечного експорту та імпорту. Вирішення зазначених питань потребує наявності цілісної системи управління розвитком агропромислового комплексу та споживчого ринку, застосування системи сучасних інструментів і стимулів та вдосконалення системи здійснення постійного контролю за якістю продуктів харчування.

Для об'єктивної оцінки стану та підтримки продовольчої безпеки країни на оптимальному рівні використовують систему спеціальних показників, які дозволяють одночасно і комплексно досліджувати її в динаміці і порівнянні. Такі показники застосовуються у світовій практиці окремих держав [7].

На глобальному рівні для оцінки рівня продовольчої безпеки використовується спеціальна методична база, яка спирається на сім основних показників. Найбільш відомий з них – відношення світових запасів зерна до його загальносвітового споживання.

Показник запасів зерна, рівний обсягу його двомісячної потреби, використовується як критична межа втрати продовольчої безпеки і є оцінкою для кожної країни. Крім цього показника у світовій практиці застосовується й інша межа – «критерій імпортової небезпеки», рівний 0,3. Він означає критичну частку імпортного продовольства на внутрішньому ринку.

Крім показників критичної межі продовольчої безпеки країни, її рівень може характеризуватися іншими взаємопов'язаними показниками. До їх числа відносяться: самозабезпечення країни продовольством, незалежність продовольчого постачання країни і ресурсного забезпечення агропромислового комплексу від імпортних постачань; розміри стратегічних і оперативних продовольчих запасів відповідно до нормативних потреб; рівень виробництва продуктів харчування, особливо базових їх видів, з розрахунку на одну особу; рівень споживання найбільш життєво важливих продуктів харчування; рівень фізичної і економічної доступності продовольства для різних категорій населення; стабільність і доступність цін на основні види продовольства; якість і екологічність продуктів харчування [11, с. 122–123].

В узагальненому вигляді оцінка стану продовольчої безпеки населення, за поглядами

відомого американського дослідника А. Сена, визначається:

- фізичною доступністю продовольства;
- економічною доступністю продовольства;
- безпекою продовольства для споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема вирішення продовольчої безпеки є дуже важливою, тому її теоретичні і практичні аспекти розглядаються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них: П.Т. Бурдуков [2], А.І. Бірюков [1], В.І. Власов [4], В.Г. Гусаков [5], О.Г. Гойчук [3], В. Коровкін [8], П.А. Лайко [9], Р.П. Мудрак [10], П.Т. Саблук [16], Є. Скринник [18], О.М. Шпичак [20], Л. Амсел та О. Хіч [21], С. Маквелл [22], Дж. Шоу [23], У. Щенбечер [24], Дж. Тенсей та Т. Райоте [25] та інші.

Метою статті є оцінка сучасного рівня забезпечення продовольчої безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз динаміки структури харчування населення України за останні 10-15 років показує, що нинішні параметри національного здоров'я потребують системно-комплексного програмного підходу до вирішення проблеми харчування населення. Пильна увага до цієї проблеми є очевидною та обґрунтованою, тим паче, що навіть за достатнього в перспективі продовольчого забезпечення населення, враховуючи зниження його енергетичних потреб та ускладнення екологічного стану, повністю і своєчасно ліквідувати нестачі в харчовому раціоні в найближчому майбутньому буде неможливо.

Проблема раціонального харчування досить складна і широкомасштабна. Вона – є своєрідним відображенням соціального добробуту країни та населення і в Україні не вирішена, оскільки, відсутня єдина державна політика у галузі харчування. Проте, треба зазначити, що причиною порушення структури харчування населення України є не тільки низька купівельна спроможність, а й низька культура споживання, неосвіченість у галузі харчування [6].

Таким чином, в основі пріоритетів довгострокової аграрної політики держави лежить завдання забезпечити населення продовольством на рівні раціональних норм харчування. Поряд з мінімальними (пороговими) обсягами споживання і виробництва продуктів харчування, необхідно визначити їх оптимальні обсяги, що базуються на національних нормах споживання. Змодельовані з цією метою збалансовані норми харчування дозволяють (у відповідності із сучасними вимогами до повноцінного харчування) розширити нормативну базу для визначення таких параметрів [3 с. 115].

Загальновідомий і широко визнаний факт, що продовольча безпека є однією з основних ланок в ланцюзі економічної безпеки, як окремого регіону чи області, так і країни в цілому. Відповідальне дотримання норм та індикаторів продовольчої безпеки є запорукою злагоди, достатку населення та стабільного розвитку суспільства, а також сприяє визнанню країни, як надійного партнера в міжнародному просторі на зовнішньоекономічній арені.

Основними стратегічними цілями забезпечення продовольчої безпеки України є:

- ресурсна достатність продовольчих товарів за рахунок власного виробництва та ввезення;
- стабільність продовольчого постачання протягом року на всій території;
- доступність харчових продуктів усім верствам населення незалежно від доходів;
- належна якість продовольчих товарів;
- раціональна структура споживання.

Забезпечення продовольчої безпеки досягається за рахунок власного виробництва необхідної кількості продуктів харчування або за рахунок власного виробництва продовольства і системи заходів, що максимально згладжує цінові аспекти, у тому числі з урахуванням транспортування, збереження, переробки та ін.

Вважається, що стан продовольчої безпеки досягнуто, якщо забезпечено достатнє харчування всього населення за нормальних умов та мінімально необхідне – за надзвичайних обставин.

Із збільшенням питомої ваги власної продукції зростає стабільність продовольчої безпеки країни [6].

Дослідження динаміки фактичного споживання у 2000-2012 рр. за даними щорічного вибіркового обстеження Державної служби статистики України свідчать про вкрай незадовільну тенденцію.

Споживання продуктів харчування в середньому за рік у розрахунку на одну особу за зазначений період, за окремими продуктами не відповідає раціональним нормам споживання (табл. 1).

Таблиця 1

Споживання продуктів харчування домогосподарствами України

Група продуктів харчування	Раціональна норма споживання (МОЗ України)	Фактичне споживання продуктів харчування, кг						Фактичне споживання до раціональної норми споживання, %	
		Роки						2000 р.	2012 р.
		2000	2005	2009	2010	2011	2012		
М'ясо та м'ясопродукти в перерахунку на м'ясо	83	39,6	52,8	57,6	61,2	61,2	61,2	47,71	73,73
Молоко та молочні продукти (в перерахунку на молоко)	380	205,2	260,4	237,6	229,2	266,8	235,2	54,0	61,89
Яйця, штук	290	216	252	240	240	240	240	74,48	82,76
Картопля	124	124,8	115,2	96	91,2	92,4	91,2	100,65	73,55
Риба й рибопродукти	20	15,6	21,6	21,6	21,6	20,4	20,4	78	102
Цукор	38	42	43,2	38,4	36	37,2	37,2	110,53	97,89
Олія та інші рослинні жири	13	21,6	22,8	22,8	21,6	21,6	21,6	166,15	166,15
Хліб і хлібопродукти	101	128,4	123,6	111,6	111,6	110,4	109,2	127,13	108,12
Овочі, баштанні	161	114	109,2	121,2	114	121,2	122,4	70,81	76,02
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	90	30	37,2	43,2	44,4	44,4	45,6	33,33	50,67

Джерело: Розраховано за даними [19]

У порівнянні з раціональними нормами споживання у 2012 р. кожен громадянин України недовживав 27 % – м'яса і м'ясопродуктів, 38 % – молока і молочних продуктів, яєць – 17 %, картоплі – 26 %, овочів та баштанних – 24 %, фруктів, ягідної продукції – 49 %.

У 2011 році відставання фактичного споживання від раціонального спостерігалось по м'ясу і м'ясопродуктах – на 23 %, молоку та молокопродуктах – на 41 %, картоплі – на 25 %, яйцях – на 17 %, овочах та баштанних – на 25 %, фруктах та ягодах – на 51 %.

Порівняно з 2011 роком, у 2012 році розрив у споживанні м'яса зріс на – 4 %, молока та молокопродуктів знизився – на 3 %, картоплі зріс – на

1 %, фруктів знизився на 2 %, овочів знизився – на 1 %, яєць залишився без змін.

Проте, слід відмітити, що за попередніми розрахунками, у порівнянні з 2000 роком у 2012 році споживання м'яса і м'ясопродуктів збільшилось – на 55 %, молока – на 15 %, яєць – на 11 %, риби та рибопродуктів – на 31 %, фруктів, ягід та винограду – на 51 %. Практично, незмінним залишилося споживання олії, овочів та баштанних. Споживання картоплі зменшилось на 27 %, цукру – на 11 %, хліба та хлібопродуктів на 15 %, або на 19,2 кг на одну особу.

Першочергово на динаміку споживання основних продуктів харчування населенням країни визначальний вплив спричинила еволюція

Економіка та менеджмент

української грошової одиниці, що зазнала негативного впливу двох факторів: світової фінансової кризи, а також рішення про видачу грошових заощаджень вкладникам колишнього Ощадбанку.

При цьому, має місце чітка залежність між споживанням окремих груп продовольства – збільшення споживання більш енергетично цінних продуктів харчування тваринного походження, риби та фруктів призвело до зменшення споживання хліба і хлібопродуктів. Тобто, за виключенням найбільш вартів населення, існує тенденція руху до більш гармонічного, збалансованого, харчування.

Що стосується співвідношення між фактичним споживанням продуктів харчування та його раціональними та мінімальними нормами, то споживання основних продуктів харчування населенням України у 2012 році відповідає раціональним нормам лише по рибі, хлібу та хлібопродуктах, олії, навіть перевищує їх. Близькими до норми є споживання яєць, цукру та м'яса.

Мінімальні норми споживання забезпечено практично по всіх видах продовольства, за винятком молока, картоплі та фруктів.

Проте, ці дані не свідчать про відсутність необхідності роботи по їх здешевленню. Зниження цін на хлібопродукти та м'яса масового вжитку автоматично підвищить реальне споживання молокопродуктів та овочів. Тому, головним завданням держави є вжити заходи по забезпеченню мінімальних норм споживання по усіх основних продуктах харчування та поступово підвищувати споживання до раціональних норм.

Для втілення в життя цих завдань необхідним буде проведення цілеспрямованої роботи щодо підвищення доходів населення України, а також здешевлення продуктів харчування.

Наявні доходи населення України за 2012 рік згідно з даними Державної служби статистики становили – 1091100 млн. грн. або 23931,1 грн. у розрахунку на одну особу, що майже у 8 разів більше ніж у 2002 році (табл. 2).

Таблиця 2

Доходи населення України, млн. грн.

Показники	Роки									2012 р. у % до 2002 р.
	2002	2003	2005	2006	2008	2009	2010	2011	2012	
Доходи всього	185073	215672	381404	472061	845641	894286	1101175	1266753	1407197	760,35
В т.ч. заробітна плата	78950	94608	160621	205120	366387	365300	449553	529133	593213	751,38
Наявний дохід	141618	162578	298275	363586	634493	661915	847949	988983	1091100	770,45
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	2938,0	3400,3	6332,1	7771,0	13716,3	14372,8	18485,6	21637,9	23931,1	814,54

Джерело: Розраховано за даними [19]

Економічна доступність продовольства для населення залежить від платоспроможності населення.

Основним джерелом доходів населення України є заробітна плата, питома вага якої у структурі доходів за 2012 рік склала – 42,2 %.

Купівельну спроможність працюючого населення можна оцінити, порівнюючи рівень середньомісячної заробітної плати з величиною прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у розрахунку на одну особу в місяць (прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості) [13].

Середньомісячна заробітна плата за 2012 рік, нарахована на одного штатного працівника, становила 3026 грн., що майже в 3 рази більше від величини прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 2012 рік (1134 грн.), що свідчить про високу купівельну спроможність при порівнянні з однією лише заробітною платою.

Проте, існує значна диференціація купівельної спроможності населення по регіонах країни, зокрема, найвищий рівень середньомісячної заробітної плати серед областей становила Донецька область – 3495 грн., найнижчий – Тернопільська – 2185 грн.

Таким чином, з метою підвищення купівельної спроможності слід збільшити доходи населення України шляхом розробки програми розвитку промисловості, Стратегії залучення інвестицій в економіку країни, також, потрібна зважена цільова робота з відсталими, депресивними регіонами.

Крім того, економічну доступність населення до основних продуктів харчування можна оцінити, проаналізувавши структуру витрат домогосподарств (табл. 3).

За період з 2002 до 2012 року частка сукупних витрат на харчування в структурі сукупних витрат набрала тенденцію до зниження та за 10 років зменшилась на 8,21 %. З таким розвитком подій, при збереженні середнього приросту сукупних витрат та витрат на харчування, до 2020 року частка витрат на харчування в структурі сукупних витрат зменшиться ще на 8 відсоткових пунктів і орієнтовно складатиме – 43,97 %.

Сукупні витрати домогосподарств на харчування на 1 особу в рік

Продукти	2002 р		2005 р		2010 р		2011 р		2012 р		2012 р. у % до 2002
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	
		2914,89	100,00	5652,23	100,00	14236,5	100,00	19655,03	100,00	20427,07	
Сукупні витрати на харчування	1754,21	60,18	3286,34	58,14	7598,08	53,37	10445,63	53,14	10616,53	51,97	605,20
хлібні продукти	271,99	15,50	415,5	12,64	972,41	12,80	1396,04	13,36	1396,04	13,15	513,27
картопля	118,04	6,73	161,57	4,92	401,58	5,29	527,03	5,05	288,91	2,72	244,76
плоди, ягоди	77,45	4,42	151,62	4,61	452,47	5,96	656,02	6,28	715,56	6,74	923,90
овочі і баштанні	186,58	10,64	323,96	9,86	776,34	10,22	999,58	9,57	890,45	8,39	477,22
олія	92,9	5,30	131,18	3,99	250,72	3,30	372,11	3,56	376,83	3,55	405,63
цукор	162,38	9,26	277,67	8,45	607,77	8,00	823,91	7,89	769,31	7,25	473,77
м'ясо	320,86	18,29	750,11	22,83	1641,33	21,60	2199,75	21,06	2419,96	22,79	754,21
молоко	171,08	9,75	298,38	9,08	792,46	10,43	1112,19	10,65	1184,25	11,15	692,22
яйця	54,4	3,10	98,7	3,00	178	2,34	222,37	2,13	259,96	2,45	477,87

Джерело: Розраховано за даними [9]

Аналіз структури сукупних витрат домогосподарств України (табл. 3) свідчить, що переважну частку сукупних витрат у 2012 році склали витрати на харчування (51,9 %). Серед витрат на харчування на м'ясо і м'ясопродукти витрачалось – 22,8 %, хліб та хлібопродукти – 13,2 %, молоко та молочні продукти – 11 %, плоди та ягоди – 7 %, та найменше – 3 % на картоплю.

Торгова система має визначальний вплив на забезпечення населення продуктами харчування, проте, його основою є, без сумніву, – власне виробництво. Задоволення потреби в продовольстві за рахунок внутрішнього виробництва при мінімальній залежності від зовнішніх чинників, означає самозабезпечення продовольством, що являється одним із найбільш важливих критеріїв продовольчої безпеки [6].

Показник «самозабезпеченість продовольством» використовують в Японії з кінця 50-х років ХХ століття. Її коефіцієнт був розрахований офіційною японською статистикою як відсоткове співвідношення між вартістю створеної і спожитої в країні продовольчої продукції.

Згодом з'явилося, ще два методи підрахунку:

- на базі енергетичної цінності харчування населення (у цьому випадку за вихідну точку не береться вартість виробленої та спожитої продовольчої продукції, а вміст калорій);

- на базі так званих первинних калорій (в цьому випадку спеціально враховується кількість калорій в кормах, необхідних для виробництва продукції тваринництва) [14].

Дані щодо індикатора самозабезпечення по основній групі продуктів, розраховані нами, наведені в таблиці 4. Розрахунки показують відношення виробництва до внутрішнього використання на території України у відсотках та характеризують забезпечення споживання населення головними

продовольчими продуктами харчування. Дані таблиці 4 свідчать, що за рахунок вітчизняного виробництва показник самозабезпеченості досягнутий по наступних групах товарів: м'ясо, м'ясопродукти, плоди, ягоди та виноград.

Формування ефективного конкурентоспроможного аграрного сектору економіки, здатного забезпечити потреби населення країни продуктами харчування, буде здійснюватись шляхом нарощування обсягів виробництва зернових культур, розвитку плодоовочевого виробництва та галузі тваринництва, зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку [6].

Відомо, що розвиток зернового господарства має пріоритетне значення серед галузей сільськогосподарського виробництва. Це зумовлено наявністю сприятливих умов для виробництва зерна, створенням повноцінної кормової бази тваринництва, а також значним традиційним значенням хліба у харчуванні населення.

Виробляючи в середньому 56 млн. тонн зернових в рік, Україна має потенційні можливості збільшити обсяги виробництва до 100-110 млн. тонн, – за свідченням експертів [15]. Разом з тим, внутрішні потреби країни в зерні, згідно з рівнем фактичного споживання, складають 5,0 млн. тонн. Таким чином, експортний потенціал країни складає близько 50 млн. тонн зерна або 105 якщо виробництво сягне – 110 млн. тонн. Кошти від експорту зернових культур можна спрямовувати на технічне переоснащення. Нарощування обсягів виробництва зернових культур буде забезпечуватись шляхом: збільшення обсягів вирощування озимих зернових культур за інтенсивними технологіями та веденням науково-обґрунтованої системи землеробства.

Рівень самозабезпечення населення України основними видами продовольства

Продукти	Обсяги виробництва, тис. тонн						
	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
зернові і зернобобові	24459	38016	53290	46028	39271	56746,8	46216
картопля	19838	19462	19545	19666	18705	24248	23250
овочі	6195	7606	8489	8976	8873	10562	10815
плоди	1966	2133	1919	2087	2154	2418	2465
м'ясо	1663	1597	1906	1917	2059	2144	2210
молоко	12658	13714	11761	11610	11249	11086	11378
яйця	508	753	863	919	985	1079	1104
олія рослинна	1394*	1437	1966	2899	3101	3268	4067
цукор	2147*	2139	1571	1275	1805	2586	2143
Фонд споживання, тис. тонн							
хлібні продукти	6141,0	5817,2	5340,1	5145,1	5105,9	5046,8	4989,9
картопля	6660	6386	6099	6126	5914	6368	6393,9
овочі	5002	5663	5975	6312	6581	7440	7452,2
плоди	1439	1750	2010	2101	2203	2405	2432,3
м'ясо	1611	1844	2340	2290	2384	2339	2478,0
молоко	9789	10625	9890	9780	9470	9363	9797,1
яйця	471	647	697	722	767	818	701
олія рослинна	615*	635	694	711	680	625	590,5
цукор	1824*	1795	1891	1745	1704	1758	1713,4
Коефіцієнт самозабезпечення, %							
хлібні продукти	398,29	653,51	997,92	894,60	769,13	1124,41	926,19
картопля	297,87	304,76	320,46	321,03	316,28	380,78	363,63
овочі	123,85	134,31	142,08	142,21	134,83	141,96	145,12
плоди	136,62	121,89	95,47	99,33	97,78	100,54	101,34
м'ясо	103,23	86,57	81,45	83,71	86,37	91,66	89,18
молоко	129,31	129,07	118,92	118,71	118,79	118,40	116,14
яйця	107,86	116,38	123,82	127,28	128,42	131,91	157,49
олія рослинна	226,67	226,30	283,29	407,74	456,03	522,88	688,74
цукор	117,71	119,16	83,03	73,07	105,93	147,10	125,07

Джерело: Розраховано за даними [19]

В результаті виконання вказаних заходів, згідно з прогнозами, у 2020 році виробництво зернових має збільшитись у 2,2 рази.

Розвиток овочевої та баштанної продукції передбачено збільшити з 8 млн. тонн у 2010 році до 11 млн. тонн у 2020 році, картоплі з 18 млн. тонн до 20 млн. тонн, плодів, ягід та винограду з 1,7 млн. тонн до 2,5 млн. тонн.

Створення збалансованої кормової бази є одним із головних факторів розвитку галузі тваринництва. Від рівня забезпеченості кормами та їх якості залежить рівень продуктивності тваринництва та конкурентоспроможності продукції на ринку [13]. Тому, передбачається довести виробництво кормів до 38-42 ц. кормових одиниць у розрахунку на одну умовну голову з вмістом перетравного протеїну у кормовій одиниці 105-110 грамів.

В результаті виконання вказаних заходів, передбачається забезпечити у 2020 році виробництво м'яса в обсязі 2,5 млн. тонн, молока – 16 млн. тонн, яєць – 18 млрд. штук.

Рівень розвитку агропромислового виробництва напряму залежить від його ресурсного забезпечення. Достатнє технічне забезпечення сприяє зростанню продуктивності та зменшенню втрат продукції на всіх етапах виробництва.

*2004 рік

Очікується оновлення до 2020 року наявного тракторного парку сільськогосподарських підприємств на 30-35 %, парку зернозбиральних комбайнів – на 20-25 %.

Формування інфраструктури аграрного ринку сприятиме: виведенню з тіні та легалізації аграрного бізнесу, прозорому ціноутворенню на основі попиту та пропозиції.

Висновки. Згідно з проведеними дослідженнями раціональні норми продуктів харчування населення України досягаються за рахунок продукції рослинного походження. Баланс споживання основних продуктів харчування свідчить, що у 2012 році в Україні по більшості основних видів продовольства фактичне споживання знаходилося нижче раціональних норм. Найбільше відставання від раціонального споживання спостерігалось по плодах ягодах та винограду – на 51 %, молока і молопродуктах – на 40 %, м'ясу і м'ясопродуктах – 26 %.

За чотирма продовольчими групами, а саме «хліб та хлібопродукти», «олія рослинна всіх видів», «цукор», «риба й рибопродукти» фактичне споживання перевищило раціональну норму. Таке перевищення є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити власні потреби за рахунок економічно доступних продуктів.

В Україні спостерігається висока самозабезпеченість населення за основними видами продовольства. Лише за такими товарами як м'ясо та плоди спостерігається неможливість покриття фонду споживання потреб населення за рахунок власного виробництва – на 14 % та 21 % відповідно.

Такі товари як соняшник, цукор та пшеницю Україна здатна забезпечити в надлишку в 9, 8 та 7 разів понад потребу.

В цілому напрямки роботи по забезпеченню продовольчої безпеки можуть бути досягнуті при умові інвестування в сільське господарство України не менше 15 млрд. доларів і забезпечити інвестиції за рахунок іноземного капіталу.

Поліпшення інвестиційного клімату в країні сприятиме тому, щоб українські підприємства могли генерувати свій прибуток, що цілком реально може збільшити виробництво зерна до 80 млн. тонн вже у 2016 році. Максимальний потенціал українських сільськогосподарських угідь складає 100-110 млн. тонн, що теж можливо, проте за умов інвестицій на рівні 20-25 млрд. доларів США, що забезпечить експорт на рівні 50 млн. тонн.

Не менш важливо, інвестувати в інфраструктуру зернового ринку, адже, якщо трейдер має власну інфраструктуру – елеватори, транспортні засоби, термінали – він стає більш конкурентноздатним. Крім цього, українським трейдерам необхідно відкривати свої представництва в країнах Північної Африки і Близького Сходу, що дасть змогу Україні мати найвищі переваги в умовах конкуренції. Насамкінець потрібно впроваджувати досвід хеджування цінних ризиків.

4 Список використаних джерел

1. *Бирюков А.И.* О продовольственной безопасности России [Електронний ресурс] / А.И. Бирюков. – Режим доступу: www.volsu.ru/RES_C/VGI/nauchnye/conference/4conference2001/thesis/birukov.
2. *Бурдуков П.* Россия в системе глобальной продовольственной безопасности [Електронний ресурс] / П. Бурдуков, Р. Саегалиев. – Режим доступу: <http://www.duel.ru/publish/burdakov/glob.html>.
3. *Гойчук О.І.* Продовольча безпека: [Монографія]. – Житомир: Полісся, 2004. – 348 с.
4. Глобальна продовольча безпека / [О.Г. Білоус, М.В. Зубець, П.Т. Саблук, В.І. Власов]. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. – 486 с. – С. 206-207.
5. *Гусаков В.* Стратегія національної продовольчої незалежності Білорусі / В. Гусаков // Міжнародний сільськогосподарський журнал. – 2007. – № 1. – С. 71–74.
6. *Димань Т.М.* Екотрофологія. Основи екологічно безпечного харчування: [Навчальний посібник] / Димань Т.М., Барановський М.М., Білявський Г.О. та ін. / За наук. ред. Т.М. Димань. – К.: Лібра, 2006. – 304 с.
7. *Колесняк А.А.* Систематизація методів оцінки рівня продовольственного забезпечення / А.А. Колесняк // Економіка сільськогосподарських підприємств і переробляючих підприємств. – 2002. – № 7. – С. 15-17.
8. *Коровкін В.* Світовий досвід забезпечення продовольчої безпеки / В. Коровкін, Г. Якушкіна //

Міжнародний сільськогосподарський журнал. – 2008. – № 8. – С. 38–41.

9. *Лайко П.* Родючість земель і продовольча безпека країни / П. Лайко, М. Бабієнко, О. Гойчук, Є. Бузовський // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 7–13.

10. *Мудрак Р.П.* Структурні диспропорції національної економіки та продовольче забезпечення населення / Р.П. Мудрак // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 50–55.

11. *Павлов О.І.* Сталий розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів: [монографія] / О.І. Павлов, М.А. Хвесик, В.В. Юрчишин та ін.; За ред. О.І. Павлова. – Одеса: Астропринт, 2012. – 760 с.

12. Проблеми забезпечення соціальної безпеки родини, громади, виробництв та регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.3.znannya.org.ua/sites/default/files/tech/45_2ukr.pdf.

13. Програма забезпечення продовольчої безпеки Запорізької області на 2011-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/images/article/original/000018/18936/programa-prod-bezpeki-2011---2015.pdf>.

14. Продовольча безпека України в умовах системних загроз і катаклізмів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.znannya.org.ua/TechforLife/4_5_2/1.

15. Производство 80 млн. тонн зерна в Украине не предел – Леонид Козаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/opinion/1003383#UXo8szf2OQA>.

16. *Саблук П.Т.* Продовольча безпека України в умовах організаційно-економічних трансформацій і глобалізації / П.Т. Саблук // Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві / Матеріали міжнародних зборів, учасників Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників в м. Луганську 29 січня 2010 року. Луганськ. – 2010. – С. 5–12.

17. *Сен А.* Экономическая взаимозависимость и мировая продовольственная проблема / А. Сен // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – № 2. – С. 8–15.

18. *Скриннік Є.* Продовольча безпека – важлива складова системи національної безпеки Росії / Є. Скриннік // АПК: Економіка, управління. – 2010. – № 1. – С. 3–14.

19. Статистичний збірник "Витрати і ресурси домогосподарств України за 2000-2011 роки" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

20. *Шпичак О.М.* Проблеми сталого розвитку та забезпечення продовольчої і енергетичної безпеки АПК України / О.М. Шпичак // Вісник Львівського державного аграрного університету / Ред.: В.В. Снітинський. – Львів. – 2007. – 359 с.

21. *Amsel L.* Food Science and Security / L. Amsel, L. Hirsch // Nova Science Publishers. – 2009. September. – 330 p.

22. *Maxwell S.* Household food security: a conceptual review / S. Maxwell, M. Smith et al // Institute of Development Studies: (University of Sussex). – Brighton. – 1992. – March. – P. 37.

23. *Shaw D. John* World Food Security: A History since 1945 / D. John Shaw // Palgrave Macmillan. – 2007. – 472 p.

24. *Schanbacher William D.* The Politics of Food: The Global Conflict between Food Security and Food Sovereignty (Praeger Security International). – 2010. – 168 p.

25. *Tansey G., Rajotte T.* The Future Control of Food: A Guide to International Negotiations and Rules on Intellectual Property, Biodiversity and Food Security / G. Tansey, T. Rajotte // International Development Research Centre. – 2008. – 289 p.